
P r i k a z i i o s v r t i

Prikaz enciklike “*Spe salvi*” pape Benedikta XVI.

1. UVOD

Papa Benedikt XVI. objavio je u Rimu 30. studenoga 2007., na blagdan sv. Andrije, drugu svoju encikliku. Enciklika obrađuje kršćansku nadu, a nosi naslov: *Spe salvi (U nadi spašeni)*, i upućena je: biskupima, svećenicima i đakonima, zavjetovanim osobama i svim vjernicima laicima.¹ Enciklika, kao što je to obično slučaj kod ovakvih dokumenata, nosi naslov prema početnim riječima, a to su Pavlove riječi “*Spe salvi facti sumus*” – U nadi smo spašeni (Rim 8,24).

Dan objavljivanja, blagdan sv. Andrije Apostola koji je bio brat apostola Petra, a koji se posebno svečano štuje u Pravoslavnoj crkvi, izabrao je sigurno Sveti Otac kao znak nade u dijalog s ovom Crkvom. Encikliku je toga dana na konferenciji za tisak u Vatikanu predstavio teolog papinske kuće kardinal George Marie Martin Cottier i profesor egzegeze Novog zavjeta kardinal Albert Vanhoye.

Svrha ovoga komentara jest dati prvi uvid u sadržaj enciklike i u njezine poruke.

¹ Na hrvatskom jeziku encikliku je u nizu Dokumenti (br. 149) objavila Kršćanska sadašnjost, Zagreb, siječanj 2008. Benedikt XVI. *Spe salvi. U nadi spašeni. Enciklika vrhovnog svećenika biskupima, prezbiterima i đakonima, zavjetovanim osobama i svim vjernicima laicima o kršćanskoj nadi.* Ovdje citirano prema tom izdanju (dalje: SS s brojem).

2. Općenita zapažanja

Iako enciklike ne spadaju u dokumente koji donose nepogrješivu nauku, ipak treba imati na umu da im se u Crkvi pridaje velika pozornost. Razlog tomu jest činjenica što pape u njima uglavnom obrađuju teološka, moralna i socijalna pitanja. Prvi dokument tog tipa pape Benedikta XVI., izdan je 25. prosinca 2005. (*Deus caritas est – Bog je ljubav*), govorio je o ljubavi. Ovo drugo Papino okružno pismo obrađuje nadu. Nagađa se da će Papa uskoro izdati i treću encikliku. Prema novinskim izvještajima ona je već u pripremi i socijalnog je karaktera. Navodi se čak i njezin naslov: *Caritas in veritate* (Ljubav u istini), a povod bi joj trebale biti obljetnice važnih socijalnih enciklika *Populorum progressio* (O razvitku naroda) Pavla VI. iz 1967. i *Sollicitudo rei socialis* (Socijalna skrb) Ivana Pavla II. iz 1987. godine. Ipak su to još uvijek samo nagađanja, jer je i ova druga enciklika, iako je istog dana objavljena na osam jezika (latinski, talijanski, francuski, engleski, njemački, španjolski, portugalski i poljski) pripremana u tajnosti, tako da je njezin sadržaj za javnost bio svojevrsno iznenađenje. To istodobno višejezično objavljivanje, koje je kod prve enciklike bila novost, čini se da je postalo standard ovog Pape kod izdavanja ovakvih dokumenata. Za spomenutu treću encikliku govori se i da će biti prevedena na kineski i neke druge jezike. Kuriozitet druge enciklike jest da je potpisana na sam dan objavljivanja, dok je kod prve enciklike od potpisivanja do objavljivanja prošlo mjesec dana. Ako se novinarska nagađanja pokažu točnima, onda će specifičnost treće enciklike biti upravo to što je javnost njezin naslov i temu znala mnogo ranije nego je objavljena.

3. Pregled sadržaja

Enciklika se sastoji od uvoda i još osam dijelova, s naslovima: 1. Vjera je nada; 2. Pojam nade utemeljen na novozavjetnoj vjeri i vjeri prve Crkve; 3. Život vječni – što je to?; 4. Je li kršćanska nada nešto individualno?; 5. Promjena u shvaćanju kršćanske vjere i nade u suvremenom dobu; 6. Pravo lice kršćanske nade; 7. "Mjesta" učenja i odjelotvorenja nade. (Ovaj dio ima tri podnaslova: I. Molitva kao škola nade; II. Rad i trpljenje kao mjesta gdje se čovjek uči nadi; III. Posljednji sud kao mjesto učenja i odjelotvorenja nade); 8. Marija, zvijezda nade.

Čitav tekst označen je uobičajeno brojevima od 1 do 50. Osim citatima iz Svetog pisma u samom tekstu, potkrijepljen je s još 40 bilješki, najčešće tekstovima svetih otaca, *Katekizmom Katoličke Crkve*, ali i svjedočanstvima o nadi osoba novijeg doba.

Završetak enciklike Papa posvećuje Mariji, što je već tradicija ovakvih dokumenata. U ovom, spominjući njezino staro ime "Zvijezda mora", zove je i "Majkom nade" i navodi kao izvanredni primjer kako bi se ljudi u nadi trebali predavati Bogu.²

Sam naslov enciklike govori o njezinom sadržaju. Pojmovi nada i spasenje, koji se nalaze u naslovu i koji su tako česti u tekstu, izražavaju u biti i njezin sadržaj, jer enciklika govori o nadi u spasenje. U uvodu utvrđuje Papa da nam je nada darovana, i s obzirom na kršćansku nadu postavlja on već u br. 1 jedno od najvažnijih pitanja o kršćanskoj nadi: kakva je ta nada i koju sigurnost u spasenje nam ona nudi? Odgovarajući na to pitanje, čitavu encikliku tematski dijeli na dva dijela. U prvom dijelu (br. 2-31), donosi biblijski pogled na nadu i sustavno predstavlja kršćansku nadu, spominjući i neke povijesne primjere prave nade, ali i primjere iskrivljene nade. U drugom dijelu (br. 32-50) pokazuje snagu nade tamo gdje bi ona trebala biti konkretizirana u ljudskom životu. Po njemu, ljudi bi nadu trebali tražiti i gajiti u prvom redu u molitvi (br. 32-34), zatim u radu i patnji (br. 35-40), kao i u očekivanju posljednjeg suda (br. 41-48).

4. Neki naglasci

Kod današnjeg čovjeka primjećuje se beznade i izgubljenost na mnogim sektorima života. Papa Benedikt, svjestan da i kršćanin pada pod utjecaj takve klime, ponovno ovim dokumentom poziva članove Crkve i sve ljude dobre volje na jačanje kršćanske nade, kojom će pobijediti pesimizam, nihilizam i druge negativne orijentacije. Dok na primjer filozof Nietzsche, kojeg enciklika uz druge filozofe spominje, nadu naziva "krepošću slabih", za Papu je ona jedna od okosnica kršćanskog života. Jedna, naime, od njegovih važnijih tvrdnji u enciklici jest da smo spašeni tako što nam je nada darovana.³ Nada (*hypomone*), koju je poznavala rana židovska duhovnost (Heb 10,36), i koja je tako karakteristična za Židove, u Novom je zavjetu dobila novi smisao. Nada sada znači

² Usp. SS 49-50.

³ Usp. *isto* 1.

“iščekivanje u Kristovoj prisutnosti – zajedno s Kristom prisutnim – dovršetka njegova mističnog Tijela, njegova drugog dolaska”.⁴

On donosi različite poglede na spasenje kroz povijest Crkve. Ispravlja neke krive srednjovjekovne predodžbe o tome (npr. predodžbu da je odlazak u samostan značio bijeg od svijeta radi vlastitog spasa).⁵ Papa je i samokritičan. Priznaje da kršćanstvo i u ovom modernom dobu ima previše individualistički pogled, kao da bi ono bilo usmjereno samo na spas pojedinca. Postavlja pitanje kako je došlo do toga, i na primjeru filozofske misli Francisa Bacona konstatira da se spasenje umjesto od vjere očekuje “od novootkrivene veze između znanosti i prakse”. On tu vidi krizu vjere današnje generacije i “prije svega krizu kršćanske nade”.⁶ Želi da se opet vrati stara orijentacija po kojoj je potrebno težiti spasenju zajednice.⁷ Zato ističe da nada koja bi bila usmjerena samo na svoje spasenje, a zaboravljala drugog, i nije istinska nada.⁸ On potvrđuje univerzalni pogled na čovječanstvo, jer tvrdi: “Kao kršćani ne bismo se nikada smjeli pitati samo kako se ja sam mogu spasiti. Morali bismo se isto tako pitati: što mogu učiniti da i drugi budu spašeni...?”⁹ Jer, po Svetom Ocu istinska kršćanska nada temelji se na vjeri, te ona oslobađa i osposobljava za konkretno i odgovorno djelovanje. To hoće reći i njegova tvrdnja da kršćanska poruka nije samo “informativnog” nego je i “performativnog” karaktera.¹⁰ Tu tvrdnju potkrjepljuje primjerom ropkinje Giuseppine Bakhite, koja je tek u poodmakloj dobi, nakon teškog ropskog iskustva, upoznala Isusa Krista i shvatila da je od njega ljubljena. Nada koju je otkrila, dala joj je snage da promijeni život. Ta nada pomagala joj je da oslobođenje koje je od Boga dobila prenese na druge.¹¹

U ovom dokumentu posebno je uočljiva povezanost božanskih kreposti vjere, nade i ljubavi, te njihova nedjeljivost u praksi. Nada je u izravnoj vezi s vjerom, ističe Sveti Otac na nekoliko mjesta, i to do te mjere naglašava da, u enciklici pod naslovom koji glasi “Vjera je nada”, tvrdi da Biblija rabi pojam nade tako “da se čini

⁴ Isto 9.

⁵ Usp. isto 15.

⁶ Usp. isto 16 i 17.

⁷ Usp. isto 13; 14 i 16.

⁸ Usp. isto 28.

⁹ Isto 48.

¹⁰ Usp. isto 2.

¹¹ Usp. isto 3.

kako se u određenim ulomcima riječi 'vjera' i 'nada' slobodno mogu jedna drugom zamijeniti".¹² Upućuje na Poslanicu Hebrejima, poglavlje 11., redak 1., gdje se nalazi, kako ističe, "svojevrсна definicija vjere u kojoj se tu bogoslovnu krepost tijesno povezuje s nadom."¹³ Papa Ratzinger, kao kompetentan teolog, objašnjava da zbog nepreciznoga njemačkog Lutherova prijevoda grčke riječi *hypostasis*, sadržaj te važne rečenice ni u njemačkim novijim prijevodima, pa ni u onom "ekumenskom",¹⁴ iako nije pogriješan, ipak ne odaje pravi smisao teksta. On, naime, tvrdi: "Vjera nije samo osobna težnja prema onom što tek treba doći, a što je sada potpuno odsutno: ona nam daje nešto. Ona nam već sada daje iščekivanu stvarnost, a ta nam je prisutna stvarnost 'potvrda' da ono što se još ne vidi zbilja postoji."¹⁵ Hrvatski prijevod spomenute rečenice kako ga donosi Biblija Kršćanske sadašnjosti u skladu je s Papinim tumačenjem, a glasi: "Vjera je jamstvo za ono čemu se nadamo, dokaz za one stvarnosti kojih ne vidimo".

Sveti Otac u enciklici posebno ističe vezu između vjere, nade i života. Objasnjava što je to pravi život, te naglašava da vjera u Boga, koji je "izvor života" daje pravi život, život vječni.¹⁶ Sasvim konkretno pitanje koje on postavlja, jest pitanje: "Je li kršćanska vjera i za nas danas nada koja preobražava i ima glavnu riječ u našem životu?"¹⁷ U pokušaju odgovora na to važno pitanje dotiče on, u filozofskoj meditaciji, indirektno na neki način suvremena bioetička pitanja o kraju života i utvrđuje smjer u kojem trebamo razmišljati, ako u vjeri i nadi želimo razumjeti vječnost koja "nije beskrajno nizanje dana u kalendaru, već nešto što ispunja čovjekovo srce nepomučenom radošću, gdje obuhvaćamo cjelinu i cjelina obuhvaća nas".¹⁸ I ova Papina formulacija govori da je sve

¹² Usp. isto 2.

¹³ Isto 7.

¹⁴ Papa u enciklici navodi originalni njemački ekumenski prijevod: *Glaube aber ist: Feststehen in dem, was man erhofft, Überzeugtsein von dem, was man nicht sieht* (fides est: fortes esse in rebus sperandis, persuasos esse in rebus quae videri nequeunt). Iz činjenice da Papa u enciklici navodi njemački tekst može se puno toga zaključiti, npr. da Papa poštuje svoje porijeklo, da koristi znanstvena saznanja iz sredine u kojoj je živio i radio; da cijeni Luthera; da želi pokazati kako je i za opću Crkvu važno kako pojedina nacionalna Crkva shvaća i tumači Božju riječ; i slično.

¹⁵ SS 7.

¹⁶ Usp. isto 7; 10-12; i 27.

¹⁷ Usp. isto 10.

¹⁸ Isto 12.

to nemoguće shvatiti bez božanske kreposti ljubavi, koja je tema prve njegove enciklike, a u ovoj enciklici ta se krepost često nalazi u kontekstu s nadom.¹⁹

Krizu vjere, i iznad svega krizu nade, prvi čovjek Crkve vidi u današnjoj klimi koja je vjeru gurnula u privatnu sferu, a spas pokušava naći u povezanosti između znanosti i prakse. U tom smislu, naglašava da nada nije nešto što bi se moglo osloniti na tehnički napredak, jer smo, kako on tvrdi, svjedoci kako se napredak može zloupotrijebiti, nego nadu treba temeljiti na Bogu koji jedini može ispuniti naše čežnje. On kaže: "Ako tehnički napredak nije napredak u etičkom odgoju čovjeka, u rastu unutarnjeg čovjeka, tada to nije napredak, već je prijetnja čovjeku i svijetu."²⁰ A kad je riječ o spasu čovjeka i rješavanju životnih pitanja, on tvrdi da su u velikoj mjeri zakazale političke ideologije raznih totalitarnih sustava, kao i tehnički napredak. Treba reći da su Papine tvrdnje ovog tipa, kakvih je nekoliko u enciklici, a slično je izrekao i u drugim prilikama, doživjele i doživljavaju najviše kritika. No, s takvim svojim stavom Papa se nije svrstao na stranu protiv napretka i znanosti, kako bi to neki zlonamjerni kritičari željeli protumačiti.²¹ On samo želi reći da ljudi današnjeg vremena ponekad očekuju spas u istini i nadi koju pokušavaju naći već ovdje na zemlji, te naglašava da je čovjek bez Boga čovjek bez nade.²² Bog je dakle temelj čovjekove nade, i to ne bilo kakav Bog, "već Bog koji ima ljudsko lice i koji nas je do kraja ljubio".²³

Benedikt XVI. u enciklici relativno opširno govori o tri mjesta vježbanja nade, odnosno opisuje kako se može nadu učiti i kako se nada može odjelotvoriti. To se u prvom redu događa kroz molitvu, kroz osobnu i liturgijsku molitvu, koja nas osposobljuje za nadu, i to pravu kršćansku nadu, koja uvijek ima altruističku notu.²⁴

¹⁹ Usp. isto 26 i 47.

²⁰ Isto 22.

²¹ Među njih spada i skupina profesora i studenata rimskog sveučilišta La Sapienza koji su tvrdili da je Benedikt XVI. "optužbe protiv znanosti koje je uputio kao kardinal sada kao Papa potvrdio u svojoj enciklici". Zbog tog neutemeljenog napada Papa je odustao od održavanja predavanja koje je 17. siječnja 2008. imao održati na tom poznatom sveučilištu. Predavanje je međutim objavljeno, a Papa je povodom tog nemilog događaja na trgu Sv. Petra dobio podršku mnoštva studenata i profesora.

²² Usp. SS 23.

²³ Usp. isto 31.

Zatim, važno mjesto učenja nade jest rad i trpljenje. Rad, ta “nada na djelu”, kako ga on zove, treba biti “prosvijetljen svjetlom one neuništive nade”. A trpljenje, koje je kao i rad neizostavni dio čovječjeg života, treba biti olakšano snagom nade. Naime, po njemu, nakon što se štošta čini da se patnja umanjuje ili izbjegne, činjenica je da ona ipak ostaje i da mnogi ljudi trpe. Ljudi koji pate, kroz svoju patnju mogu učiti nadu, a isto tako ljudi koji pomažu onima koji pate, mogu kroz ta djela dobrote vježbati nadu. Stoga se i humanost pojedinca i društva ocjenjuje upravo po tome koliko se pažnje posvećuje patnicima.²⁵ Kao treće mjesto gdje se nada može učiti, navodi Papa sud. U tom očekivanju suda na koncu vremena vidi on normu za sadašnji život, koja drži budnom nadu u pravdu.²⁶

Razmišljajući o takozvanim “posljednjim stvarima” u središte pozornosti stavlja Benedikt XVI. upravo pravdu kao rezultat života puna nade. Po njemu je pitanje pravde “u svakom slučaju najsnažniji argument, u prilog vjeri u vječni život”.²⁷ I slika posljednjeg suda, kako kaže, prije svega je slika nade, “za nas možda čak i slika nade od presudnog značenja”.²⁸ Promatranje nade kroz posljednje stvari zauzima u njegovu razmišljanju relativno puno prostora (br. 41-48). To su pitanja koja u ovo naše vrijeme nisu tako aktualna, pa ni kod samih teologa, čega je svjestan i sam Sveti Otac. Kod njega je pak kršćanska nada, preko istinske vjere, vezana za stvarnosti koje dolaze na kraju,²⁹ jer kršćani znaju “da njihov život ne skončava u ispraznosti”,³⁰ dapače, znaju da u nadi već sada imaju

²⁴ Tamo stoji: “U molitvi se uvijek mora isprepletati ta javna i osobna molitva. Tako možemo govoriti Bogu, tako Bog govori nama. Na taj način u nama dolazi do čišćenja, po kojem se otvaramo Bogu i pripravnici smo služiti drugima. Tako postajemo sposobni primiti veliku nadu i tako postajemo prenositeljima te nade drugima. Nada u kršćanskom smislu uvijek je i nada za druge.” SS 34.

²⁵ Usp. *isto* 35-40.

²⁶ Usp. *isto* 41-48. On tvrdi: “Božji je sud nada i zato što je pravedan i zato što je milost.” SS 47.

²⁷ Tezu Papa argumentira logičkim zaključivanjem: “Čisto individualna potreba za naknadom onoga što nam je u ovom životu uskraćeno, za neprolaznom ljubavlju koju iščekujemo, sigurno je važan razlog za vjerovanje da je čovjek stvoren za vječnost; ali samo s obzirom na to kako nije moguće da povijesna nepravda ima zadnju riječ, potreba za Kristovim povratkom i novim životom djeluje potpuno uvjerljivo.” SS 43.

²⁸ *Isto* 44.

²⁹ Ovdje treba imati na umu da se Papa u aktualizaciji nauke o smrti i vječnom životu svojom teološkom ulogom isticao i u vrijeme dok je bio profesor (*usp. Eshatologie*, Regensburg, 1977.).

³⁰ Usp. SS 2.

ono što od vjere očekuju.³¹ Kršćane nada uvijek nanovo motivira da se u sadašnjosti zauzimaju za dobro: molitvom, svagdašnjim radom, socijalnom aktivnošću, solidarizirajući se s onima koji pate, pazeći na pravdu, a sve to s pogledom usmjerenim prema svršetku.

Zanimljivo je, primjećuju kritičari, da ova enciklika ni jednom nije potkrijepljena citatom dokumenata Drugoga vatikanskog koncila, iako je Koncil dosta govorio o nadi. No, zbog toga se ne smiju izvoditi brzopleti i površni zaključci, pogotovo ne o negativnom stavu prema Koncilu, budući da Papina enciklika ima gotovo iste naglaske kao što ih i Koncil u ovom pitanju ima.

5. Zaključak

Temama svojih enciklika Papa očito želi, u ovo naše vrijeme i u ovo naše društvo u kojem se često izokreću vrijednosti, i u kojem ljudi često iz očiju gube cilj i smisao života, u prvi plan opet vratiti vječne vrijednosti – božanske kreposti.

Ova njegova enciklika, koja za temu ima kršćansku nadu, preko nade nudi orijentir ljudima današnjeg doba. Nudi odgovor na mnoga pitanja koja sebi postavlja moderni čovjek. Ističe da nadu u spas treba temeljiti na Bogu koji je izvor i cilj života. Tu se nalazi i kritika modernom društvu, koje se previše uzda u znanost i tehnički napredak, nauštrb duhovnosti i duhovne dimenzije čovjeka. Odgovor je to i ideologijama koje budućnost temelje samo na tehničkom napretku, a isključuju Boga.

Sveti Otac je svjestan nesavršenosti nade i kod današnjih kršćana, te i ovdje od njih, kao i u svojoj prvoj enciklici, traži određenu dozu samokritike. Podsjeća da nada koja bi bila utemeljena samo na opipljivim zemaljskim "idealima" nije prava nada. Prava nada je Božji dar i utemeljena je na Bogu. Ona je to i u slici posljednjeg suda, koja za vjernike nije zastrašujuća slika, nego slika nade, pravednosti i milosti Božje.

Spe salvi svojevrсна je Papina meditacija o kršćanskoj nadi, koja se ipak u većini tvrdnji oslanja na svjedočanstva iz povijesti vjerovanja.

Prva enciklika pape Benedikta XVI. *Deus caritas est* prihvaćena je uz iznimno pozitivne reakcije širom svijeta. Isto pozitivno

³¹ Usp. isto 7.

raspoloženje dočekalo je uglavnom i encikliku *Spe salvi*, osim kod nekih rijetkih zlonamjernih tumača.

Iako se Benedikt XVI. trudi pisati jednostavnim i za širu publiku prihvatljivijim jezikom, koristi se spoznajama teoloških disciplina i filozofskim tvrdnjama, te je enciklika zbog toga na određenoj višoj akademskoj razini, kao da je pisana za studente teologije s filozofskim, biblijskim i teološkim predznanjem. Njezine postavke teže je pratiti od onih iz prve enciklike. Ipak, na sličan način kao i u prethodnoj enciklici, Sveti Otac ulazi u raspravu s predodžbama suvremenog čovjeka o kršćanskim istinama, ali bez polemike, očito s ciljem da što više ljudi pridobije za ispravne stavove. Pogođena je zato i ocjena ove enciklike od strane bivšega predsjednika Njemačke biskupske konferencije kardinala Karla Lehmana u njegovom komentaru, u kojem encikliku naziva "velikim i dojmljivim dokumentom katoličkoga i uopće kršćanskog shvaćanja nade". Papa, iako se bavi povijesnim i egzegetskim tumačenjem pojma nade, želi, kako sâm kaže, pokazati da nada s nama danas ima i treba imati veze, jer u nadi ovdje i sada imamo ono što nam vjera u budućnosti jamči. On podsjeća da se kršćanska nada hrani molitvom, radom, patnjom, suosjećanjem s onima koji pate, i uvjerenjem da će na koncu pobijediti pravda, te da se ta nada posve razlikuje od nade svijeta, koja se uglavnom oslanja na tehnički, medicinski i političko-društveni napredak.

Bilo bi važno ovaj dokument uzeti u ruke, čitati ga s razumijevanjem i tako otkrivati njegovo bogatstvo. Pastoralni radnici mogu ga vrlo dobro koristiti na različitim razinama svog djelovanja, posebno u propovijedima i u katehezama za odrasle.

Stipe Nosić

Crkva pred izazovom globalizacije

Luka TOMAŠEVIĆ, *Crkva pred izazovom globalizacije. Vrednovanje i kršćansko propitivanje*. Filozofska istraživanja, Hrvatsko filozofsko društvo, Zagreb, 2007., 190 stranica.

Nedavno je Hrvatsko filozofsko društvo, kao 131. u nizu svoje biblioteke "Filozofska istraživanja", objavilo knjigu profesora na Katoličkom bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Splitu dr. fra Luke Tomaševića. Tekstovi objavljeni u ovoj knjizi nastajali su u

duljem razdoblju, a neki su bili objavljeni u teološkim časopisima, no i ovi su nanovo pregledani, prerađeni i u ovu knjigu na odgovarajući način posloženi. Svoju nakanu, jednako pri stvaranju ovih tekstova kao i njihovim slaganjem u ovu knjigu, Luka Tomašević ovako tumači: "U ovoj knjizi autor pokušava progovoriti o fenomenu globalizacije s kršćanskoga motrišta, ali prati i ono što o tome govori *socijalistička ljevica* kao i opijenost *neoliberalizma*. Autor je moralni teolog i na svijet gleda očima teologa koji nikako nije zadovoljan postojećim stanjem stvari niti razvojem svijeta te stoga, slijedeći Učiteljstvo Crkve, kao i teološka razmišljanja, pokušava pronaći *humanizaciju globalizacije*" (str. 17). Ovakvim predstavljanjem sebe i svoje nakane, autor je istodobno ukazao na metodološki pristup problemu i na naglaske do kojih mu je u cijelom tom problemu stalo.

Globalizacija je vrlo aktualna tema u svijetu, a nerijetko izaziva rasprave i polemike, ne samo među stručnjacima već i među bliskim prijateljima, kako u nas tako i u svijetu. Pa ipak, neusporedivo je više onih koji o njoj govore i u odnosu prema njoj zauzimaju stav, a da zapravo i ne znaju što se pod tim izrazom krije. Stoga autor, sasvim ispravno, najprije tumači njezin pojam, nastanak i utjecaje. Ukazujući na činjenicu da je tu riječ u današnjem smislu prvi upotrijebio američki ekonomist Th. Levitt 1983., a da ga je popularnim učinio 1988. japanski znanstvenik Kinchi Ohmae, kada je istraživao strategije multinacionalnih kompanija, autor naglašava kako ne valja zaboraviti da je globalizacija i proizvod velike zapadne ideologije *liberalizma*, jedine preostale velike ideologije dvadesetog stoljeća (str. 32).

Svi koji se u vezi s globalizacijom javljaju za riječ, već imaju svoje stavove s kojih onda te procese promatraju i prosuđuju. Jedan od tih stavova je i onaj Katoličke crkve, što ga autor uočava i iznosi. I Crkva se, naime, izjašnjava u svojem socijalnom nauku i o tim problemima na način koji je njoj vlastit. Referirajući se tako na stavove Ivana Pavla II., posebice na njegovu poruku u povodu Dana iseljenika 32. prosinca 2000. godine, autor na globalizaciju gleda kao na nedovršeni proces koji ima svoje dobre i svoje loše strane, svoje zagovornike i svoje oponente. Globalizacija, naime, s jedne strane ubrzava protok kapitala među ljudima, razmjenu robe i usluga, utječući neizbježno na seobu ljudi, što može pridonositi njihovu boljem upoznavanju, njihovu zbližavanju i intenzivnijoj međusobnoj komunikaciji, a s druge strane može prouzročiti ubranu eksploataciju siromašnih zemalja od strane onih bogatih. Zbog toga Ivan Pavao II. zagovara "globalizaciju solidarnosti", što

će biti i glavna misao vodilja ove knjige. Budući da autor jako dobro poznaje ne samo hrvatsku nego i svjetsku literaturu koja tretira tu problematiku, posebice onu na engleskom i talijanskom jeziku, polazi mu za rukom te stavove Crkve staviti u holistički kontekst suvremenoga promišljanja tog problema. Postoji, naime, jedna zabluda, posebice kod nedovoljno upućenih u ovaj problem, sukladno kojoj se globalizacija uglavnom, ili pak primarno, odnosi na gospodarsko pitanje i na gospodarske sadržaje. Autor ne samo da tu zabludu raskrinkava, nego ukazuje na stvarnu širinu pojave i na probleme koje ona izaziva gotovo na svim područjima života; ono koje autora, kao moralnoga teologa, posebno zanima, jest etičko područje.

Malo je pisaca općenito, a na hrvatskom govornom području gotovo da ih i nema, koji obrađuju upravo ovaj etički vid globalizacije, kao što to čini upravo naš autor u ovoj knjizi. U ovom djelu, naime, on govori na izvoran način o potrebi globalne odgovornosti i u današnjem društvu i na području znanosti, naglašavajući potrebu etike, posebice kad je riječ o promicanju etike života. Ova je etika života, naime, ugrožena u kulturi globalnoga društva čiji se razvoj kreće prema ostvarenju nekog virtualnog društva, a ne realnog čovjeka. Nadahnut riječima Ivana Pavla II., autor govori o našoj kulturi kao o sukobu dobra i zla, smrti i života, što se odvija preko čina, kulture i okruženja. Potom on govori o moralu i etici, kao i o etičkom relativizmu što se razvio u demokraciji koja je u temelju globalnoga društva. Tu zapravo prepoznamo dvije vrlo poznate sintagme dvaju posljednjih papa, onu o "kulturi smrti" Ivana Pavla II. i onu o "teroru relativizma" Benedikta XVI.

Autor nam potom govori o odnosu Crkve i globalizacije. I u tomu je jedan od pionira na hrvatskom jezičnom području. Crkva želi ostvariti globalizaciju solidarnosti, a njezin sud o globalizaciji nije ni pozitivan ni negativan, budući da će globalizacija imati onakav učinak kakav ljudi budu htjeli i kakav će na kraju ostvariti. Stoga autor posebice i naglašava kako Crkva pokušava humanizirati globalizaciju preko četiri stava:

- a) promicanja razvoja čovjeka i njegova dostojanstva
- b) promicanja mira i osude rata
- c) skrbi za siromašne svijeta
- d) promicanja solidarnog gospodarstva.

Uostalom, već sama kompozicija ove knjige tako je ustrojena da jasno govori o autorovu pristupu ovoj problematici, odnosno o tomu što je onaj istinski *status quaestionis* ove knjige. Autor je, naime, već u prvom poglavlju opširno razradio razvoj, pojam,

utjecaj i stavove prema globalizaciji. A kad je o utjecaju globalizacije riječ, onda, uz onaj ekonomski, autor obrađuje još i: politički, demografsko-društveni, kulturni, religiozni i ekološki, dok kao stavove izdvaja: *global, no global, new global, postglobal* i *deglobal*. Odredivši tako pojam fenomena i njegov sadržaj, autor prelazi s drugim poglavljem na etički pogled na globalizaciju koji će zapravo biti zajednički nazivnik i ostala tri poglavlja.

I sadržaj je trećega poglavlja, naime, u svojoj biti etički, jer obrađuje problem odnosa Crkve prema tom fenomenu. Budući da se Crkva prema takvim fenomenima u pravilu uvijek odnosi s polazišta etike i morala, ne čudi što se, počevši s tim poglavljem, u svim sljedećima kontinuirano susrećemo s problemom solidarnosti, točnije, globalizacijom solidarnosti. Solidarnost, kao jedno od tri konstitutivna i određujuća načela socijalnog nauka Crkve, okosnica je, naime, i četvrtoga i petoga poglavlja ove knjige. U ovom petom poglavljju, naslovljenom kao "humanizacija globalizacije", autor je zahvatio duboko, tj. bacio je pogled na društvo s osnovnih motrišta kršćanskoga personalizma, zbog čega onda prvo govori o promicanju čovjeka i njegova dostojanstva, da bi zatim prešao na govor o skrbi za siromašne i naposljetku na govor o solidarnom gospodarstvu.

Već je spomenuto da je ova knjiga rezultat prethodno objavljenih autorovih članka u znanstvenim časopisima, što će reći da je pristup ovoj temi uvjetovan samom naravi nastanka teksta, no to nipošto ne dovodi u pitanje koherentnost same knjige, jer je više nego očito autor te tekstove stvarao na temelju svojega nutarnjega koherentnog pogleda na rečeni fenomen.

Špiro Marasović

Stopama Nazaretske Djevice

Fra Petar LUBINA, *Stopama Nazaretske Djevice*, II., dopunjeno izdanje, Franjevačka provincija Presvetog Otkupitelja, Knjižnica "Marija" - knjiga 37, Split, 2008., 208 stranica.

Nepisana je istina da je čovjek po svojoj naravi lutilaca i da želi upoznati nove ljude i krajeve. Vjera nas uči da smo hodočasnici, "putnici i pridošlice" na ovom svijetu. Zbog toga i vjernik rado ide, hodočastiti na sveta mjesta. Ni radoznali putnik

ni pobožni kršćanin ne idu "glavom bez obzira". Moderna sredstva priopćivanja stavljaju im u ruke pomagala, vodiče koji će im pomoći da što bolje upoznaju cilj svoga putovanja ili hodočašća.

Hrvatskom hodočasniku u Svetu zemlju stoji na raspolaganju nekoliko pouzdanih vodiča. Jedan takav pruža nam i splitski franjevac fra Petar Lubina. Nedavno je iz tiska izišao njegov svetozemaljski vodič *Stopama Nazaretske Djevice*. Radi se o drugom, preuređenom i dopunjenom izdanju, koje je pisac popratio brojnim fotografijama u boji i iscrpnim podacima o svetima mjestima.

Za nastanak vodiča odlučujući je bio autorov višegodišnji boravak u Svetoj zemlji, koji se dogodio upravo u vrijeme njegova bogoslovnog studija. Mladom franjevcu duboko su se usjekla u pamet i srce mjesta koja čuvaju uspomenu na Isusov i Marijin boravak u Palestini. Tijekom tri godine s njima se veoma suživio. Po povratku u domovinu riječju i slikom predočavao je tolikima ono što je vidio i doživio. Svoja sjećanja objavljivao je na stranicama časopisa *Marija* usredotočivši ih posebno na Isusovu Majku. Iz tih je napisao nastao svojevrsan vodič *Stopama Nazaretske Djevice*, koji je ugledao svjetlo dana u Splitu 1996.

Svoj uradak autor naziva "duhovnim vodičem" i time otkriva namisao svoga pothvata koji ne želi samo zadovoljiti radoznalost putnika nego i duhovno osvježiti hodočasnika. Lubina nije nezainteresirani promatrač svetih mjesta Isusove i Marijine domovine. On hoće i nešto više. Ta mjesta opisuje uz pomoć evanđeoskih tekstova tražeći poruku Nazareta, Ain Karema, Betlehema, Jeruzalema... Slijedeći Isusove i Marijine tragove svetozemaljskom hodočasniku pruža pouku da iza vidljive stvarnosti zaroni u otajstvo vjere, koja upravo tamo nalazi svoje izvore. Lubinini su opisi svetih mjesta živi, slikoviti, zorni. Prikazani su tako da i onaj koji ih nije vidio može dobiti predodžbu o njima. Povijesne podatke isprepleće s bogoslovnim tumačenjem i duhovnom primjenom. S lakoćom prelazi s povijesne na današnju stvarnost, od simbola do značenja, od krhke pojavnosti do dubljeg smisla. Opisuje, tumači i pruža pouku i čitatelju i hodočasniku.

To je zapravo lubinovski način prikazbe. On sve smješta na liniji Sveta zemlja - Isus - Marija - hodočasnik - čitatelj. Na toj crti tumači i objašnjava sveta mjesta. Ističe i hrvatske tragove vezane uz njih, koji su brojni. Vodič je tako riznica usporedna znanja. Autor ne propušta priliku da ponovno objasni ono što je već rekao, kako bi površni čitatelj ili zaneseni hodočasnik bio životno uvučen u davna događanja našega spasenja. Njegov je vodič zapravo praktičan naputak za hodočasnika i za čitatelja.

Pod njegovim perom sveta mjesta govore snagom svoje izvornosti i neposrednosti.

U svom svetozemaljskom vodiču Lubina nas zapravo uzima za ruku i s Marijom vodi na hodočasničkom putu za Isusom. Pri svojim opisima vjerno slijedi evanđeoske zapise, drevnu predaju, hodočasničke spise, prouke biblijske arheologije... Svog čitatelja duhom prenosi u sredinu u kojoj su Isus i Marija živjeli. Slijedi Marijino hodočašće na putu prema Bogu od otajstvenog navještaja u Nazaretu, preko radosna Elizabeti u Gorju, čudesna rođenja u Betlehemu, prikazanja i nalaska u Jeruzalemu, skrovita života u zabitnu Nazaretu, navještaja Radosne vijesti po prašnjavoj Galileji, izvanredne objave u Kani pa sve tamo do tjeskobnih događaja Isusove smrti na križu i konačne radosti njegova uskrsnuća. Marija je pripravila Isusov dolazak, brinula se za njegov rast i odgoj. Bila mu je majka ne samo po tijelu nego i vjerna učenica po duhu. Čuvala je njegove riječi i o njima razmišljala u svom srcu. Pa i onda kad je bio prezren, "ostavljen od Boga i od ljudi", Marija je stajala uz njegov križ, prihvatila mrtvo tijelo svoga jedinca. S njim se radovala njegovu uskrsnuću, pobjedi života nad smrću.

Na svom hodočašću "stopama Nazaretske Djevice" autor nas upoznaje s Marijom Pomoćnicom koja služi Elizabeti u Ain Karemu, koja se skrbi za mladence u Kani, koja slugama i sljedbenicima preporučuje: "Što god vam rekne, učinite!" Kao nekoć njegova Majka tako i današnji hodočasnik ide za Isusom na njegovu "križnom putu" jeruzalemskom, "Via dolorosa". Vjernom hodočasniku Isus povjerava svoju Majku, a Majci svoje sljedbenike. U bazilici Isusova groba hodočasnik se raduje s Marijom Kristovu uskrsnuću. Važna postaja svetozemaljskog hodočašća doživljava se kod crkve Gospina preminuća, gdje autor razmišlja o kraju Marijina zemaljskog života i njezinu ulasku u slavu i vječnost Božjega života.

Zemlja koja je tijekom povijesti bila i ostala "tiho svjedočanstvo Spasiteljeva zemaljskoga života" (Benedikt XVI.) duboko se usjekla u autorovu dušu. I čitatelja i hodočasnika on želi oduševiti da hodočasti u Isusovu domovinu, da na izvorima Evanđelja obnovi svoju vjeru i učvrsti nadu. Sveta zemlja, Isusova i Marijina domovina, domovina kršćanske vjere računa na solidarnost svih kršćana u prilog malobrojnim kršćanima koji žive u Svetoj zemlji da ostanu vjerni zemlji svoga djetinjstva, da se u njoj ne zametnu tragovi kršćanstva.

Hodočasnik za vrijeme hodočašća vjerojatno neće imati vremena dublje se pozabaviti Lubininim vodičem, ali u pripravi

ili po povratku s velikim zanimanjem u duhu će proći one postaje koje su Isus i njegova Majka posvetili svojim životom. Svoj vodič Lubina namjenjuje u prvom redu hrvatskim ženama, da bolje upoznaju lik Majke Gospodinove i da bi, poput evanđeoskih žena, u jeku obnove naroda i Domovine bile potpora novom naraštaju na kojemu će ostati narod i domovina.

Možda iz skromnosti, a možda iz bojazni da ne odgovori u potpunosti visini zadatka, autor je zadržao naslov prvog izdanja *Stopama Nazaretske Djevice*. Čitajući ovaj vodič, čini nam se da smo zapravo na putu za Isusom, da slijedimo stope Učitelja i Otkupitelja. Zbog toga bi se i ovaj vodič, uz dužne preinake, mogao slobodno nasloviti s Isusom i Marijom na putu po Svetoj zemlji.

Dinko Aračić